

Valy CEIA
(Universitatea de Vest din
Timi oara)

G.I. Toh neanu, personalitate a filologiei clasice i române ti

Abstract: (G.I. Toh neanu, An Outstanding Figure of the Classical and Roumanian Philology) Charismatic figure of the letters world, G.I. Toh neanu (1925-2008) has brilliantly united the solemnity of the academic world with the city's liveliness, the glacial rigorosity of scientific information with the intemperant fervor of the being's sensitiveness. My work investigates G.I.Tohaneanu's creation fundamentals, to highlight it's fundamental characteristics and the way in witch it underlines the specifics of the classical world, followed relentlessly and subtly describes. His impressive and varied opera – witch contains works of stylistics, linguistic, lexicological, as well as a valuable effort to translate the totality of Vergilius's writings (*Eneida, Bucolice, Georgice*) and Macrobius's *Saturnalia* – demonstrates a rafinated spirit, mindful to the infinezimal nuances of the discours, always preoccupied to show the latent valences of the artistic text. At the same time, in the linguist's vision, the research of language, fundamental tool in knowing the cultural and civilizational spaces, is based imperatively on a diachronic look, as well as interdisciplinary. Embodying the exemplar figure of it's creator, all of these are illuminated by love and knowledge, fundamental emblems of life and creation; always chained in the teacher's universe they become living testimonies of a coherent and unitary way of understanding of life, in all of her dimensions.

Keywords: G.I. Toh neanu, personalitate, stilistician, traduc tor, lingvist

Rezumat: Personalitate carismatic a lumii literelor, G.I. Toh neanu (1925-2008) a unit str lucit solemnitatea spațiului academic cu forfota cetății, rigoarea glacială a informației științifice cu fervoarea intemperantă a sensibilit ții ființei. Lucrarea mea investigheaz articulațiile creației lui G.I. Toh neanu, spre a-i reliefa liniile de forță și modul în care aceasta profilează specificul lumii clasice, pe care cercetătorul l-a descris cu subtilitate i l-a urmat neab tut. Impresionanta i variata sa oper – ce cuprinde lucr ri de stilistic , lingvistic , lexicologie, precum i o valoroas munc de traduc tor al integralei vergiliene (*Eneida, Bucolice, Georgice*) i al *Saturnaliilor* lui Macrobius – probeaz un spirit rafinat, atent la nunațele infinezimale ale discursului, mereu preocupat de evidențierea valențelor latente ale textului artistic. Totodată, în viziunea lingvistului, cercetarea limbii, instrument fundamental în cunoașterea spațiilor culturale și civilizationale, se întemeiaz obligatoriu pe privirea diacronică, dar i interdisciplinar . Întruchipând figura exemplar a creatorului, toate acestea sunt str luminate de iubire i de cunoaștere, peceti fundamentale ale vieții și ale creației; mereu înlânțuite în universul dasc lului, acestea devin m rturii viei ale unui mod coerent și unitar de înțelegere a vieții, în multitudinea planurilor sale.

Cuvinte-cheie: G.I. Toh neanu, outstanding figure, literary stylist, translator, linguist

Nimic nu e mai dificil de înf țșat decât imaginea solară a celor pe care-i porți în suflet. O atare confesiune, axiomatic , se înscrie întru totul în spiritul personalit ții omagiate, Magistrul G.I. Toh neanu.¹ Cu gândul la cinstirea mult meritat de c tre dasc lul nostru, sentimente puternice, întret iate, înc rcate de afecțiune veche și definitivă mă copleșesc.

Distins cu Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei Române, cu Marele Premiu al Uniunii Scriitorilor din România, cu Ordinul „Serviciul Credincios” în grad de comandor conferit de Pre edintele României, cu Ordinul „Serviciul Credincios” în grad de cavaler conferit

¹ Evocarea de față se întemeiaz pe discursul rostit cu prilejul dezvelirii bustului lui G.I. Toh neanu.

de Președintele României, Doctor Honoris Causa al Universității „Dunărea de Jos” din Galați (ora ul unde s-a n scut), cet țean de onoare al municipiului Timișoara – ca s invoc aici numai câteva dintre însemnele fizice ale recunoa terii valorii sale², G.I. Toh neanu întruchipeaz figura exemplar a creatorului. *Surugiu la cuvinte*³ o viață întreagă, profesorul ne-a înf țișat cu un stil unic *viața lumii cuvintelor*⁴, dar, îndeosebi, a tiut s ne poarte *dincolo de cuvânt*⁵. Astfel, *studii[le] de stilistică eminesciană*⁶ ori *sadovenian*⁷, ca i *comentarii[le] la Țiganiada*⁸ sau pe marginea operei lui Creang⁹ au forța de a ne destăinui cu asupra de m sur *neajungerea limbii*. În contrapondere, *dicționar[ul] de imagini pierdute*¹⁰ – titlu mirabil, întemeiat pe un paradox – ne încredințează că, dimpotrivă, imaginile sunt sub ochii noștri, așteaptă doar să le vedem. Or, una dintre noimele profunde ale vieții magistrului aici ni se dezv luie: cu un altruism tulbur tor, cu un firesc descump nitor, opera lui G.I. Toh neanu ofer tâlcuri nodale nu doar pentru viața cărții, ci pentru viețile noastre înseși. În viziunea sa, lumea c rții devine lumea vieții, iar viața noastră se reflectă în cărți, veritabile nestemate în care rigoarea științifică este ferm îmbrățișată de sensibilitatea anevoie de st vilit a gânditorului. Prin toate aceste elemente, schițate fugar, cercetătorul a ad ugat calit ți perene i inconfundabile stilisticii i lexicologiei.

De asemenea, traducerea *Saturnaliilor* lui Macrobius¹¹ i, dup zeci de ani de priticire, a cople itoarei integrale vergiliene¹² au devenit m rturii vii ale unui mod coerent i unitar de înțelegere a vieții, în multitudinea planurilor sale. În egală măsură, toate acestea sunt str luminate de iubire i de cunoa tere, peceti fundamentale ale vieții și ale creației, mereu înl nțuite în universul dascălului. Tocmai de aceea, și de aceea Gheorghe Toh neanu a redefinit exemplar noțiunea de profesor, un „mărturisitor” – cum nu pregeta s aminteasc în r timpuri. Odat c zuti sub vraja măiestriei sale didactice, am fost obligați să reclădim din temelii înțelesurile acestei nobile profesii. Dar ce confirmare mai puternică pentru harul înnăscut al dasc lului decât spusele lingvistului Alexandru Graur? Însoțindu-l pe tân rul asistent la prima or de curs, profesorul Graur a decretat la sfârșit: „Nici eu nu aș fi ținut o lecție mai bună!”

² Pentru un excurs biografic i un amplu repertoriu al operei, vezi *In Magistri honorem: G.I. Tohăneanu*. Coordonatori: Mirela Borchin, Iosif Cheie-Pantea, Alexandru Ruja, p. 17-52.

³ G.I. Toh neanu, *Surugiu la cuvinte*, Timi oara, Editura Amphora, 2004.

⁴ Idem, „*Viața lumii*” *cuvintelor. Vechi și nou din latină*, Timi oara, Editura Augusta, 1998, dar i *O seamă de cuvinte românești* (în colaborare cu Teodor Bulza), Timi oara, Editura Facla, 1976 sau *Cuvinte românești*, Timi oara, Editura Facla, 1986.

⁵ Idem, *Dincolo de cuvânt. Studii de stilistică și versificație*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976 sau *Scrisori din roase plicuri*, Timi oara, Editura Eubee, 2002.

⁶ Idem, *Studii de stilistică eminesciană*, București, Editura Științifică, 1965, dar și *Expresia artistică eminesciană*, Timi oara, Editura Facla, 1975 sau *Eminesciense (Eminescu și limba română)*, Timi oara, Editura Facla, 1989 sau *De ce Eminescu* (în colaborare cu Eugen Todoran), Reșița, Editura Timpul, 1999.

⁷ Idem, *Arta evocării la Sadoveanu*, Timi oara, Editura Facla, 1979.

⁸ Idem, *Neajungerea limbii. Comentarii la Țiganiada de I. Budai-Deleanu*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2001.

⁹ Idem, *Stilul artistic al lui Ion Creangă*, București, Editura Științifică, 1969.

¹⁰ Idem, *Dicționar de imagini pierdute*, Timi oara, Editura Amarcord, 1995.

¹¹ Macrobius, *Saturnalia*. Studiu introductiv, traducere din limba latină, note i indici de Gh. Toh neanu, Bucure ti, Editura Academiei, 1961.

¹² Publius Vergilius Maro, *Eneida*. Prefață și traducere din limba latină: G.I. Toh neanu. Note i comentarii: Ioan Leric, Timi oara, Editura Antîb, 1994 i Publius Vergilius Maro, *Bucolice. Georgice*. Prefață și traducere din limba latină: G.I. Toh neanu. Note i comentarii, glosar: Ioan Leric, Timi oara, Editura Amarcord, 1997.

Care este, înș, lecția supremă a Magistrului? Pasiunea, ardoarea intemperantă trebuie să ne jaloneze existența. Numai așa viața ni se învederează vrednic de noblețea ei. Moderație? Da, tâlmăceam sub veghea mereu plină de neliniști a profesorului horațianul *Est modus in rebus* „E o măsură în lucruri”; sub ochii noștri se înfățișă, însă, o mai adâncă realitate: moderația absolută își trădează limitele odată cu fiecare nouă izbândă a umanității. Doar spiritul creator, neîncătușat de convenții salvează de închistare, de ne-viață. A râvni în bine totul, a merge până în pânzele albe pentru cele bune nu trebuie să fie îndrăzneala câtorva, ci o dimensiune umană comună. Și acest lucru ne învâță profesorul Tohăneanu.

Convocându-i la toate cursurile sale și pe foștii dascăli, magistrul Gheorghe Tohăneanu obișnuia să îndemne: „Închinați-vă la modele, nu la mode!”, ceea ce căsășpune că înainta înseamnă imperativ a privi înapoi, caci nu există înaintare autentică atâta vreme cât nu stai cu un ochi îndreptat înspre trecut. Tudor Vianu, cel în intimitatea căruia G.I. Tohăneanu a trăit, de a căruia prețuire s-a bucurat, spune undeva: „Când se clădește o lume nouă, amintirea celei vechi trebuie învâțată în inimă și minte.” Din acest motiv hexametru lucrețian *Et quasi cursores vitae lampada tradunt* („și, precum alergătorii, îmi transmit fclia vieții”) se ivea în tâlmăcirea Magistrului mereu însoțit de ochi înrouați, semn al apropierei existenței în forme de înaltă umanitate.

Iată motive pentru care întrebarea ce revine din timp în timp, dacă avem sau nu nevoie de modele, se dovedește de o frapantă inconsistență. Iar dacă se vorbește, cu obstinație aproape, despre „ingratitudea” memoriei umane, îngdui-mi să socotesc prilejul de azi, dimpotrivă, drept unul care izbutete să păstreze nealterat conștiința faptului că suntem verigi dintr-o continuă devenire, că timpul nu întunecăstrălucirea umană, căci o potențează, atunci când ea este adevărată. La inițiativa Primăriei Timișoara, bustul profesorului universitar Gheorghe I. Tohăneanu, ctitor al Facultății de Filologie timișorene, străjuiește pe Aleea Personalităților, reper existențial cardinal pentru cetate. De asemenea, grație nobilului gest al artistului Aurel Gheorghe Ardeleanu, care a oferit facultății replica în ipsos a sculpturii din Parcul Central, amfiteatrul „G.I. Tohăneanu” al Universității de Vest din Timișoara, ce la sfârșitul cursurilor Magistrului răsună de aplauzele studenților, are parte și de bustul cărturarului. Cinstindu-i memoria, o plăcuță memorială este fixată pe clădirea în care a locuit dascălul. Văzându-le pe toate, rostim în noi, precum eroul vergilian, „Sunt lacrimae rerum et mentem mortalia tangunt.” – hexametru de o complexitate abisală, tlmăcit a a de către Magistrul: „Iar inimile sunt în-aici mi căte/ De tot ce pentru bietul om – durere-i.”

Personalitate carismatică a lumii literelor, G.I. Tohăneanu a unit strălucit solemnitatea spațiului academic cu forfota cetății, rigoarea glacială a informației științifice cu fervoarea intemperantă a sensibilității ființei. Implicarea până la combustie, patosul și neliniștea spirituală reprezintă embleme decisive ale lui G.I. Tohăneanu. Cu forța pe care doar marile spirite o au de a se îndepărta de sine spre a-și scruta propria existență și existența *largo sensu*, Magistrul își răspica astfel truda de ani: „Eu toată viața am învățat să vorbesc românește.” O răsăritoare, unică mărțurie a iubirii de patrie, de *terra maiorum*, în spirit ciceronian.

Impresionantă opera a lui G.I. Tohăneanu rămâne să păstreze mereu actuală personalitatea unică a Magistrului, în spiritul lumii clasice pe care, cu *lampa lângă tâmplă*¹³, ne-a dăruit-o cu generozitate.

¹³ G.I. Tohăneanu, *Lampa de lângă tâmplă*, Timișoara, Editura Amphora, 2005.